

en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-protection-women-and-children-emergency-and-armed.

9. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict : 25.05.2000. URL : <https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/optional-protocol/>.

10. Reykjavík Declaration. Appendix II. Declaration on the situation of the children of Ukraine : 17.05.2023. URL : [https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html#:~:text=The%20leaders%20decided%20to%20establish%20a%20Register%20of,in%20the%20area%20of%20technology%20and%20the%20environment](https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html#:~:text=The%20leaders%20decided%20to%20establish%20a%20Register%20of,in%20the%20area%20of%20technology%20and%20the%20environment.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-36>

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Чепурний Руслан Вікторович

*викладач кафедри військового права військового факультету
міжнародних відносин та права Військового інституту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, так записано в статті 1 Конституції України [1].

В цей непростий період, Україна, як демократична держава, захищає загальнолюдські цінності та демократичні свободи громадян, які передбачені як Конституцією України так і Європейською конвенцією з прав людини [2].

У сучасних умовах війни в Україні питання захисту прав військовослужбовців набуло особливої актуальності. Військові, які стоять на захисті державного суверенітету та територіальної цілісності, часто зіштовхуються з проблемами порушення своїх прав, як з боку командування, так і внаслідок недосконалості чинного законодавства або його застосування.

Наразі для збереження демократичних здобутків, Україні вкрай необхідно знайти баланс між дотриманням прав людини та їх всебічним захистом, дотриманням демократичних цінностей в умовах війни та необхідністю здійснення заходів з оборони держави, збереження її територіальної цілісності та державності, а також відступом держави від взятих на себе зобов'язань.

Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей” [3] встановлює, що військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами. Отже, жодне обмеження прав військовослужбовців будь-яким підзаконним нормативним актом є протиправним і посилення на воєнний стан в країні не є виправданням для цього.

Будь-яке втручання в соціальні права військовослужбовців та членів їх сімей має відбуватися виключно за принципами, які наведені в Європейській конвенції з прав людини, має бути обґрунтованим та міститися виключно в законах України, оскільки ці обмеження стосуються прямих норм, закріплених у Конституції України.

Для більш досконалого контролю та здійснення заходів, спрямованих на захист гарантованих прав військовослужбовців Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту та членів їх сімей, у квітня 2024 року було створено Центральне управління захисту прав військовослужбовців, призначено уповноваженого Президента з питань захисту прав військовослужбовців та членів сімей воїнів.

Найбільш актуальними на сьогодні завданнями Центрального управління є: – здійснення заходів, спрямованих на захист прав та соціальних гарантій військовослужбовців та членів їх сімей; – здійснення заходів, спрямованих на дотримання гендерної рівності, рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, заходів профілактики насильства та дискримінації за ознакою статі чи з інших причин під час несення військової служби у Збройних Силах України [4].

Запровадження повноцінного інституту, здатного захистити гарантовані права військовослужбовців Збройних Сил України, буде мати низку вагомих переваг:

- підвищення ефективності захисту прав військовослужбовців;
- посилення підзвітності військового командування;
- покращення умов проходження служби;
- психологічна підтримка військових.

Країни Північноатлантичного альянсу вже мають позитивний досвід діяльності спеціалізованого органу, який слідкує за дотриманням / захистом прав військовослужбовців та членів їх сімей.

Так в Німеччині діє Парламентський комісар з питань збройних сил, який має право без попередження відвідувати військові частини та розглядати скарги військових [5].

Після серії скандалів, пов'язаних з грубими порушеннями канадських військовослужбовців під час участі у миротворчій операції ООН на території Сомалі (1992-1993 рр.), у 1998 році був заснований

інститут омбудсмена у справах Міністерства національної оборони і Збройних сил Канади [6]. Схожі обставини передували і створенню офісу уповноваженого з розгляду скарг військовослужбовців у Великобританії. Цей інститут був заснований у 2006 році за рекомендацією незалежної слідчої комісії, яка розслідувала випадки загибелі новобранців на одній з військових баз [7].

У таких країнах, як Норвегія та Швеція діє спеціальний військовий омбудсмен, який тісно взаємодіє з парламентами відповідних країн [8].

До прикладу в деяких інших країнах, таких, як Іспанія, існує окрема секція в офісі омбудсмена, яка займається питаннями прав військовослужбовців [9].

Станом на квітень 2025 року для повноцінного функціонування не вистачає закону, який би закріпив та повноцінно дав старт діяльності військового омбудсмена. На сьогодні підготовлений законопроект знаходиться на погодженні в Офісі Президента і незабаром повинен потрапити на розгляд в парламент.

Таким чином, можна констатувати, що у контексті війни з Росією створення та розвиток інституту військового омбудсмена є надзвичайно важливим кроком для забезпечення прав військовослужбовців ЗСУ. Це дозволить не лише підвищити рівень захисту прав людини в армії, а й зміцнити обороноздатність країни через підвищення довіри до військового керівництва та держави в цілому.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20.12.1991, № 2011-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

4. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про Центральне управління захисту прав військовослужбовців” від 13.04.2024, № 237. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini/nakazi-ministerstva-oboroni-ukraini-za-2024-rik.html>

5. Bundestag Parliamentary Commissioner for the Armed Forces. – <https://www.bundestag.de/en/commissioner>

6. National Defence and Canadian Armed Forces Ombudsman. – <https://www.ombudsman.forces.gc.ca/>

7. Інститути омбудсмена у справах збройних сил: практичний посібник Бенджаміна Бакленда, Вільяма Макдермотта, 2015. –

https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ombudsman_book_Ukrainian.pdf

8. Norwegian Parliamentary Ombud's Office. – <https://www.sivilombudet.no/>

9. Defensor del Pueblo (Ombudsman of Spain). – <https://www.defensordelpueblo.es/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-37>

ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Чопорова Ольга Юріївна

<https://orcid.org/0009-0007-5522-5986>

магістр з галузі знань «Право»,

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Порушення конституційних прав громадян України, беруть свій початок ще з Революції гідності, потім порушення відбувалися на тимчасово окупованих територіях, однак масового характеру порушення конституційних прав і свобод людини, набуло з початком повномасштабного військового вторгнення росії в Україну. В Конституції права людини закріплені в II розділі [1], а Міжнародна громада почала здійснювати свої зобов'язання шляхом впровадження Загальної декларації прав людини 1948 року [2].

У травні 2015 року було ухвалено Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3], який передбачав, що правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції та цього закону, але не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені ч. 2 ст. 64 Конституції України. За весь період в Україні запроваджувався воєнний стан такими документами: Указами Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 393/2018, № 64/2022 [4, 5], схвалені Законом України про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” 2018, 2022 року [6, 7]. В зазначених указах, а саме в ст. 3 прослідковується пониження рівня захисту прав і свобод людини та громадянина державою у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану на період його дії. Відносно ст. 3 Європейської конвенції з прав людини 1950 року [8], Європейський суд з прав людини визнав життя та людську